Emanuela I. Dima

ARGUMENTE ALE IPOTEZEI NUMELUI UNIC ÎN ROMANIA MEDIEVALĂ. CU PRIVIRE SPECIALĂ ASUPRA SPAȚIULUI ROMÂNESC ŞI A CELUI GALICIAN[1]

PRELIMINARII

1. Fapt cunoscut, corpusul antroponimic românesc nu poate fi reconstituit în ansamblul său prin analiza directă a documentelor interne, mai cu seamă pentru perioada primelor secole de uz (implicând sau nu existența statală). Evoluția formulei de denominație umană în spațiul românesc nu poate fi cercetată sub aspect funcțional, din perspectiva motivației semantico-referențiale[2] ori a cauzalității socioistorice[3] într-o continuitate istorică prin analiza unui fond onomastic, recuperat exclusiv din documente interne. Primul stoc de antroponime româneşti vechi (reprezentând perioada medievală târzie), precum şi trăsăturile funcționale (ori de compoziție etimologică) specifice onomasticonului românesc au fost refăcute prin raportare la surse documentare externe – bizantine şi maghiare îndeosebi – despre care se ştia cu certitudine că se referă la membri ai unor comunități româneşti.

Începuturile onomasticonului românesc sunt înregistrate scriptic în acte relativ târzii (începând cu secolul al XI-lea)[4], provenite din cancelarii străine şi elaborate în alte limbi – latină şi greacă – analiza acestora fiind sensibil îngreunată de transcrierea fonetică aproximativă a numelor, ori de redarea acestora în formule care nu au întotdeauna la bază uzul autohton, conform unor cutume specific româneşti. Mecanismele de la baza apariției supranumelui în spațiul românesc, chiar perioada când începe să se fixeze denominația complexă nu se pot data, aşadar, nici măcar cu aproximație din lipsa documentelor interne.

[1] Idiom vorbit în Spania şi Portugalia (provincia Galicia, regiunea asturo-leoneză şi castiliană înconjurătoare), ale cărui trăsături lingvistice indică statutul de dialect istoric portughez al acestuia (ELIR: 127).

[2] Criteriu de analiză care priveşte îndeosebi stocul antroponimic delexical, a cărui etapă de apariție şi fixare în limba română a stârnit controverse (Constantinescu 1963; Graur 1964; Caraman 1970).

[3] Prin această sintagmă ne referim îndeosebi la influențele culturale, religioase şi chiar politice active la un moment specific al evoluției țărilor române, cu repercusiuni asupra componenței onomasticonului aflat în uz.

[4] Pentru unele dialecte ale romanității occidentale (cel galician bunăoară) există documente (care au supraviețuit prin copii) datate începând cu secolul al VIII-lea (Boullon Agrelo 1999: 18–20).

LR, LXIX, nr. 1, p. 79–95, Bucureşti, 2020

BDD-A31888 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

În perspectivă istorică toate sistemele antroponimice romanice se confruntă, însă, cu dificultăți relativ similare: lacune documentare pentru perioade lungi şi o ruptură completă cu sistemele de denominație anterioare (autohton şi roman). Comparația cu sisteme antroponimice din spații înrudite genealogic indică evoluții similare pentru perioade lungi de timp, ajutând la reconstituirea factorilor de la baza unor fenomene, apariția şi fixarea denominației duble, de pildă, cu raportare preponderentă la (supra)numele patern.

2. Considerentul teoretic al unor dezvoltări similare în condițiile unor factori declanşatori asemănători îndreptățeşte perspectiva constrastivă. Scurtul demers de prezentare alternativă a modului de apariție şi formare a (supra)numelui personal (patronimic sau nu) în spațiul romanic oriental (continuat prin română) şi occidental (oprindu-ne asupra galicienei) este îndreptățit de unele considerente obiective.

3. Cel mai important se referă la stocul documentar galician foarte bogat, care acoperă primele secole ale Evului Mediu timpuriu printr-un număr semnificativ de texte interne, redactate într-o limbă genealogic înrudită, latina cultă[5]. Spre deosebire de situația românei, sistemul antroponimic spațiul galician cunoaşte o dezvoltare ce poate fi urmărită de-a lungul mai multor secole prin analiză documentară directă. Corpusul documentar este generos, cu o datare timpurie, oferind şansa de a recupera perioada aproximativă de apariție – documentară cel puțin – a supranumelui romanic (patronimic dar şi de altă natură, nume de agent, porecle sau supranume de localizare, înlocuind complet sistemul de denominație roman).

Un alt criteriu, nu mai puțin important, priveşte *natura* acestor acte, care se referă la aspecte particulare, administrative sau sociale, legate preponderent de administrarea proprietăților, prin care s-ar putea fixa măcar cu aproximație etapa de dispariție documentară a numelui unic[6], dezvăluind, totodată, considerentele de la baza apariției şi fixării numelui complementar.

4. Unul dintre punctele de interes din istoria timpurie a onomasticii romanice europene se referă la structura (mono- sau plurimembră) a formulei antroponimice şi mai cu seamă la *durata* de circulație a *numelui unic*. Fapt cunoscut, numele unic a circulat ca formulă exclusivă de identificare timp de mai multe secole, în întregul spațiu roman (Dolç 1960: 393), după cum sugerează inscripțiile funerare sau documentele oficiale (cu caracter juridic sau nu), care au supraviețuit timpului.

Motivația principală a apariției numelui unic, fixat la nivelul întregului spațiu romanic european îndeosebi ca *prenume* (ca *nume de botez* în perioada secolelor creştine, însă cel mai adesea ca *supranume personal*), consolidat şi menținut în uz timp de mai multe secole, trimite la apariția şi răspândirea creştinismului, a

[5] Ulterior secolului al VIII-lea latina iese din rândul limbilor vernaculare (fiind înlocuită de limbile / dialectele romanice), putându-se vorbi din acest punct înainte exclusiv despre *latină cultă,* întrebuințată cu precădere în cancelariile occidentale sau în mediul ecleziastic.

[6] Precizăm dintru început că înțelegem prin ***nume unic*** *prenumele* (*nume de botez* sau nu) pe care o persoană îl poartă toată viața, fie acesta *formă bază* fie *hipocoristic*.

BDD-A31888 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

valorilor morale şi etice specifice acestei religii în chiar cadrul societății romane. Conform acestor precepte, cei recent convertiți erau priviți în afara relațiilor familiale ori gentilice, neavând nevoie, deci, de identificarea prin *patronimic* (în cazul clasei sociale a *peregrinilor*, non-cetățeni dar fără a fi aserviți) sau prin *gentilicium* (situația pentru cetățenii romani, singurii care aveau dreptul de uz a formulei trinominale de denominație).

Deşi nu apare pentru prima dată la nivelul comunităților religioase creştine, vechimea procedeului fiind sensibil mai mare, se consideră că denominația prin numele unic este consolidată şi perpetuată la nivelul romanității europene prin intermediul creştinismului.

Prezentăm în continuare situația numelui unic la nivelul spațiului romanic oriental, continuat prin română, urmărind prin contrast particularități ale modului în care numele unic se menține în uzul documentar în spațiul extrem occidental al romanității (referindu-ne în mod particular la galiciană), până la abandonarea completă a acestuia.

NUMELE UNIC ÎN SOCIETATEA ROMANĂ TÂRZIE

1. Ca formulă denominativă, numele unic nu este specific în totalitate societății romanice, rădăcinile acestuia trebuie căutate în latinitatea veche (similară în acest punct tuturor societăților indo-europene) în cadrul căreia membrii anumitor categorii sociale anume – sclavi ori peregrini[7] – erau identificați printr-un singur nume. Această cutumă denominativă s-a perpetuat de-a lungul întregii societății romane, astfel că la nivelul latinității târzii sclavii purtau un nume delexical a cărui bază desemna „o particularitate fizică, țara de baştină sau putea fi chiar numele lor indigen, latinizat la nevoie" (Graur 1964: 41). La eliberare primeau prenumele şi numele gentilic al stăpânului lor, numele lor de sclavi devenind supranume: când Cicero (*Marcus Tullius Cicero*) l-a eliberat pe *Tiro*, de pildă, acesta a devenit *Marcus Tullius Tiro* (ibid.)

Ruina sistemul denominativ roman, completă, are cauze multiple, însă formula tripartită, al cărei element de identificare propriu-zis era *gentiliciumul* (urmat adesea de *cognomenul* familial, mult mai rar de *agnomen*) (Dondin-Payre 2011: 14) pare că începe să piardă din prestigiu ulterior secolului al III-lea, după edictul împăratului Caracalla (a. 212) (cunoscut şi sub denumirea de *Constitutio Antoniana*) (Kajanto 1987: 65) şi începe să iasă din uz. Explicația acestui fenomen trimite, în primul rând, la cauze interne: pierderea componentei juridice a funcției

[7]În studii recente *peregrinii* (non-cetățeni dar liberi) sunt incluşi în categoria mai largă a purtătorilor de nume unic (alături de sclavi), în ciuda faptului că pentru identificarea acestora autoritățile foloseau unele compliniri, de regulă formule patronimice genitivale, după cum atestă documentele de recensământ (Dondin-Payre 2011: 14 ş.u.).

BDD-A31888 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

denominative pentru *gentilicium*, acesta nemaicontribuind la identificarea şi distingerea cetăţenilor romani de cei care nu aveau acest statut şi nemaiajutând, în consecinţă, la ascensiunea socială şi politică. Formulele bimemebre (altele decât cele specifice peregrinilor, în care elementul secund este un patronimic în genitiv, indicând în fond nonapartenenţa la structura gentilică a societăţii romane) (Dondin-Payre 2011: 15) provin de regulă prin eliminarea *praenomenului* (ulterior secolului I e.n.), chiar a *gentiliciumului* (începând cu secolul al III-lea) ajungând să fie înlocuite de nume unice, de tipul *cognomen* (supranume marcate afectiv de regulă) (Dolç 1960: 393; Abascal Palazon 1994: 17).

Numele unic începuse să circule, aşadar, în chiar cadrul societăţii romane, fără a avea la bază raţiuni religioase; trebuie subliniat, însă, faptul că statutul funcţional al acestui tip de nume este complet diferit de cel specific erei creştine.

2. Acestei stări de fapt i se adaugă complexul de împrejurări generat de apariţia creştinismului. La nivelul creştinismului primar, de inspiraţie apostolică, specific îndeosebi primelor două secole ale erei noastre, acceptarea neofiţilor în cadrul comunităţii de credincioşi practicanţi era însoţită şi de schimbarea numelui în cadrul ceremonialului de botez. Aceste nume primite în cadru ceremonial erau – dincolo de domeniul strict referenţial ori de simbolistica asociată semnificaţiei – un semn al dezlegării de vechea stare socială şi al introducerii într-o nouă realitate, dominată de alte legi morale decât cele ale vechii religii.

3. Denominaţia prin *numele unic* a fost specifică pentru o perioadă certă de timp (câteva secole) atât clasei sociale a sclavilor şi servilor, cât şi comunităţilor primare de creştini. Nu excludem existenţa unei legături de cauzalitate între practica numelui unic (marcând starea de dependenţă a sclavilor) şi denominaţia creştinilor botezaţi din primele secole. După cum se ştie, mediul social de răspândire iniţială a acestei religii (numită şi *religia speranţei*) (Guignebert 2015: 141) era reprezentat în primul rând de sclavi şi servi. Asocierea de imagine a acestor două categorii sociale, aflate, ambele, aproape în afara societăţii explică, pe lângă acceptarea unei denominaţii cu nume unic, şi uzul unor apelative (sintagme) specifice, conservate epigrafic, lat. *servus* (*Dei*), de pildă sau *conservus*.

Pe de altă parte, starea de dependenţă completă a acestei clase sociale de bunăvoinţa stăpânului (privit ca proprietar în relaţie cu sclavii săi) era similară celei a creştinilor mai mult decât în oricare religie. Creştinismul îşi pune adepţii în stare de completă dependenţă de judecata, bunăvoinţa, mila unei singure zeităţi, mai mult decât oricare altă religie. Acceptarea în denominaţie a unui nume unic trebuie privită, aşadar, ca un simbol al apartenenţei la această clasă socială complet lipsită de drepturi juridice, supusă însă altor reguli de organizare socială, presupunând desprinderea, „lepădarea” de vechea credinţă, implicit, deci, de vechea existenţă.

4. Negând divinitatea împăratului, refuzând chiar participarea la serviciul militar, aceste comunităţi îşi vor atrage pedepse grave din partea autorităţilor: deposedări de proprietăţi, exilări, cel mai adesea moartea. Totuşi, în ciuda persecuţiilor aproape ciclice, desfăşurate pe parcursul mai multor secole, creştinismul sfârşeşte prin

BDD-A31888 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

a se impune în întregul Imperiu, fiind declarat religie oficială spre sfârşitul secolului al IV-lea, în anii 391 şi 392, de împăratul Flavius Theodosius (Bâgiu 2004: 164). Odată cu apariția bisericii ca instituție, procesul de înlocuire a vechilor nume romane continuă, concomitent cu modificarea fundamentală a întregului sistem de denominație roman, numele primilor martiri formând o bază onomastică pentru generațiile următoare de creştini. Acest fond antroponimic sporeşte simțitor prin preluarea de nume noi din Scriptură, din Vechiul dar şi din *Noul Testament* (îndeosebi numele apostolilor sau al ucenicilor de seamă ai acestora la care se adaugă, pentru unele comunități, şi numele de sărbători ori de virtuți creştine).

5. Pe măsură ce populațiile înglobate în Imperiu acceptă creştinarea, proces care se întinde în fapt pe parcursul mai multor secole, stocul antroponimic autohton sau latinesc, chiar modalitatea denominativă suferă modificări fundamentale prin opțiunea pentru anumite formule în defavoarea altora, prin simplificare continuă față de etapele istorice anterioare (Abascal Palazon 1994), reflectare a adaptării la alte realități sociale, administrative sau juridice (Dondin-Payre 2011).

Procesul de creştinare a fost însoțit la nivelul întregului spațiu roman (ulterior romanic) de o amplă primenire antroponimică, în sensul adoptării unui nou stoc de nume şi a modificării formulei de denominație prin trecerea la un tip de formulă cu *nume unic* reprezentată de *numele de botez*, pe care autoritățile ecleziastice o vor menține în uz documentar timp de mai multe secole.

NUMELE ÎN PERIOADA ANTICHITĂȚII

1. Fondul vechi şi foarte vechi al stocului antroponimic romanic extrem oriental sau occidental, referindu-ne aici îndeosebi la primele secole ale erei noastre (creştine sau imediat precedente erei creştine) a supraviețuit timpului prin *surse* relativ similare, specifice întregului spațiu lingvistic roman: relatări ale istoricilor despre personajele politice şi militare ale vremii, legate de etapele şi modalitățile de cucerire şi încorporare a teritoriilor respective în componența Imperiului, pornind de la secolul III î.H. pentru Callaecia (Galicia de mai târziu), respectiv sec. I î.H. pentru Dacia, la care se adaugă inscripțiile tombale, realizate în piatră, relativ puține supraviețuind timpului, pentru ambele regiuni istorice[8].

2. La acest nivel de evoluție istorică trebuie remarcată existența unor formule antroponimice semnificative, păstrate în teritoriile dacice cucerite, îmbinări denominative de tip genitival, sau cu un determinant calificativ, structuri tri-, dar îndeosebi bimembre, cu bază nominală latinească (nume latineşti, aşadar): *Aurelius Sedatus, Aurelia Pirusi, Gratae Vita*[*lis*] etc., (Russu 1944: 196), dar şi de altă

[8] Tipologia formulei denominative antroponimice la nivelul Antichității romane extrem orientale şi occidentale, deductibile din materialul epigrafic sau documentar constituie obiectul unei contribuții ulterioare.

BDD-A31888 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

proveniență – autohtonă, grecească sau orientală – având, toate, terminații latineşti: *Ulcudius Baedari, Planio Baezi, Anduenia Batonis* etc. (Russu 1944: 201).

Prezența numelor autohtone în sintagme latineşti a fost considerată începutul unui amplu proces de aculturație, urmat de trecerea populației respective prin procesul de obținere a cetățeniei romane şi de integrare în spațiul sociopolitic şi lingvistic al Imperiului. Trebuie remarcată existența aceleiaşi situații în spațiul iberic, unde, formulele complexe, trimembre cunosc, în urma procesului de romanizare, inserția unor *cognomina* autohtone, semn „al unei relații cu mediul indigen" (Abascal Palazon 1994: 30), în fond marcând romanizarea onomastică a populației autohtone, care, prin aceste supranume păstra amintirea originii etnice.

3. Este de observat, de asemenea, existența denominației prin *numele unic* la nivelul extremităților romanității, chiar dacă acest procedeu este întrebuințat în proporții diferite: aproximativ o treime din ansamblul stocului antroponimic epigrafic sau documentar este reprezentat în spațiul dacic postcucerire de nume unice. Pentru spațiul hispanic, acest procent este încă şi mai mare (aproape 45%), fiind considerat ca rezultatul unei evoluții normale de reducere a formulelor de tip trinominal prin eliminarea *praenomenului* şi chiar a renunțării la *gentilicium* (Abascal Palazon 1994: 27). Particularitatea în spațiul hispanic o reprezintă faptul că numeroase nume unice sunt simple *cognomina* (*Severus, Rufus, Auita, Maximus* etc.) unele, desigur, indigene (*Ambatus*, *Bautius*, *Flauus*, *Reburrus*, *Tancinus*), specifice perioadei precreştine (Abascal Palazon 1994: 32), dată fiind înglobarea timpurie a Hispaniei în Imperiu.

Trebuie remarcată încă o dată diferența de regim funcțional: numele specifice perioadei creştine sunt *nume de botez* (specifice denominației primare, de tip ceremonial), numele unice anterioare acestei etape funcționau, în schimb, ca *supranume* (decurgând dintr-un proces denominativ secundar, non-ritual).

Procesul de răspândire a numelui unic, cunoscut cel mai probabil şi în Dacia preromană[9], trebuie să fi fost accentuat de pătrunderea creştinismului.

4. În spațiul galician bunăoară, primele monumente funerare creştine datează din secolul al IV-lea, iar numele unice apar epigrafic până în secolul al VIII-lea, consemnând apartenența la religia creştină prin înregistrarea în contextul *numelor de botez* (fapt sugerat îndeosebi de semantica şi proveniența acestora[10]) a unei

[9] Inscripțiile din teritoriul dacic cuprind numeroase nume unice, unele considerate autohtone: *Aulus, Aulusanius, Panianus, Scervius, Trosius, Tarsa* etc. (Russu 1940: 210–214)

[10] Structura semantică şi etimologică a corpusului antroponimic – nume unic – este semnificativă: *nume de bun augur* (*Abundantia*, *Amantia*, *Bonifatia*, *Exuperantius*, *Gregorius*, *Florentius* etc.) *calități mentale* (*Aeternalis*, *Felix*, *Hilarinus*, *Iustus*, *Magnus*, *Maxima*, *Modesta*, *Sanctus*, *Serenianus*, *Simplicius*, *Vitalis* ş.a.). Unele derivate de la *praenomina* (*Marcella*, *Proclinus*, *Proculus*, *Salvianella*), de la *nomina* (*Annia, Antonia, Aurelius, Bebius, Flavius, Iulius, Marciana, Valerius* etc.), sau de la *cognomina* (*Auitus*, *Emilianus*, *Firmana*, *Flaviana*, *Iuliana*, *Marcianus*, *Primus*) în contextul anumitor însemne epigrafice sau însoțite de formula *famulii Christi o Dei* arată dimensiunea procesului de creştinare (Cerrillo 1988: 1666).

BDD-A31888 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

formule de consacrare: *famuli Christi o Dei* (Cerrillo 1988: 1663) (Boullon Agrelo 1999: 22).

5. La nivelul romanității orientale nu regăsim însă, acest tip de sintagme în context antroponimic pe monumentele funerare, redarea calității de convertit făcându-se prin elemente decorative cu simbolistică creştină evidentă (crucea, porumbelul sau vița-de-vie, de pildă) (Popescu 1976: 29–30) însoțind inscripții dedicatorii cu nume unice: *Marcellus*, *Orentes*, *Marcella* (Popescu 1976: 67), însă, ulterior şi cu formule bimembre *Aur*(*elia*) *Sambatis* (ibid. 50), urmate uneori de compliniri genitivale maritale: *Marcia Aurella* (sic) *uxoris Marci* (*ibid*. 72); ş.a.

Găsim în schimb, pe crucile sau pe monumentele funerare descoperite pe teritoriile dacice rămase sub administrarea şi influența romano-bizantină, sintagme oarecum echivalente: *servus Dei*, *μάρτυρ* ori *δονλος* care par a însoți însă, numai uneori nume unice, cazul martirilor *Attalos*, *Kamaris*, *Zotikos* şi *Philiphos* de pildă (Popescu 1976: 88). În aceste situații rare numele sunt precedate de termenul care indică modul în care aceştia au murit, *μάρτυρες*.

Ulterior (secolele VI–VII), formulele de complinire (*conservus*, de exemplu) preced un nume urmat de patronimicul genitival: „*conservus ... Georgio filio Murini*" (Popescu 1976: 88).

În teritoriile romanității orientale se observă, aşadar, o tendință constantă de marcare a numelor complementare, fie şi numai prin formule maritale sau de parentare.

6. Pe de altă parte, la nivelul romanității occidentale, chiar în condițiile acceptării creştinismului ca religie oficială a Imperiului nu se observă trecerea cu necesitate la o formulă de denominație unică la nivelul întregii societăți romane. Conform informațiilor oferite de inscripții, se observă că numele unic alternează uneori cu structuri complexe. Păstrarea unor nume ample, bi- sau chiar trimembre ar putea fi consecința acceptării botezului numai cu puțin timp înaintea morții, îndeosebi la aristocrația creştină, obicei consemnat până în secolul al IV-lea (Guignebert 2015: 162), care nu e exclus să se fi continuat şi ulterior.

FONDUL DOCUMENTAR – SURSĂ A INVENTARULUI ANTROPONIMIC

1. Fondul documentar în care se cuprinde inventarul antroponimic, specific etapei *medievale timpurii,* provine din surse tipologic diferite: pentru spațiul galician, avem a face cu acte interne, preponderent notariale, incluzând foi de zestre, acte de vânzare-cumpărare, de donație, de arendare a unor părți de teren, prin care se reglementau aspecte socioeconomice, financiare şi administrative, specifice relațiilor interumane, documente păstrate în arhivele mănăstireşti, începând cu secolul al VIII-lea. Acestea nu au supraviețuit timpului în original, ci numai prin còpii efectuate ulterior, legate de regulă în volum, cunoscute în Galicia

BDD-A31888 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

sub denumirea de *tumbos,* folosite ca bază bibliografică pentru elaborarea unui dicţionar antroponimic pentru perioada cuprinsă între secolele al VIII-lea şi al XIII-lea (Boullon-Agrello 1999).

Tipul particular de documente are efecte certe asupra modului de înregistrare a numelor actanţilor juridici şi ar putea explica, după părerea noastră, apariţia şi fixarea timpurie a denominaţiei prin sintagme bimembre, iniţial de complinire (şi implicit de descriere a rudeniei cu persoana *cap de familie*), ulterior ca supranume. Acest fapt poate fi pus pe seama tipologiei aparte a actului notarial care impune o precizie crescută în identificarea actanţilor juridici implicaţi.

2. Trebuie remarcat că în spaţiul românesc actele notariale apar târziu, ulterior secolului al XV-lea, când are loc o diversificare semnificativă a denominaţiei documentare, îndeosebi prin supranume şi perifraze complementare. Documentele analizate sunt de regulă cele emise de cancelaria domnească sau sunt realizate la curţile boiereşti şi includ numele domnului ţării şi al persoanelor din divanul domnesc, de cele mai multe ori în formulă denominativă unică, dar şi complexă, fără însă, nicio grijă deosebită pentru stabilitatea acesteia (v. infra).

NUMELE UNIC ÎN PERIOADA MEDIEVALĂ

1. Primele antroponime româneşti consemnate documentar în Evul Mediu provin de fapt din spaţiul sudic, din documente bizantine; începând cu secolul al XI-lea antroponime româneşti (vlahe) apar şi în documentele latineşti ale cancelariei transilvane şi maghiare, în fine, primele acte *interne*, în care apar nume româneşti provin din cancelariile domneşti ale Moldovei sau Ţării Româneşti, numele fiind traduse în limba documentului (slavonă sau latină).

1.1. Aceste atestări documentare datează din secolul al XI-lea, scriitorul bizantin Katakolon Kekaumenos consemnând în lucrarea sa *Strategikon* numele vlahilor sud-sunăreni participanţi la evenimentele politice din Tesalia anului 1066: *Berivoi*(*e*) *Vlahu*(*l*), *Slavota* (*Karmalakes*), *Ioan* (*Gremianites*), *Grigor*(*i*)*e* (*Bambakas*), *Niculiţa* (*Delphinas*) (FHDR III: 115).

Personajele cheie sunt denumite prin sintagme de denominaţie bimembre, după prenume (nume de botez *Ioan*, *Berivoi*, *Grigorie*, sau supranumele personal, formă hipocoristică prin sufixare, *Niculiţă*) fiind înregistrată o complinire: supranume etnic (*Vlahul*), patronimic (*Karmalakes* „al lui *Carmalak*") sau nume de agent (*Bambakas* „bumbăcarul").

Nu se pot face consideraţii asupra caracterului ereditar al acestor supranume, însă trebuie remarcată predilecţia autorului pentru precizie, pentru formule bimembre, posibil reflex al unei cutume bizantine (Cheynet 1987: 57–66). Dată fiind situaţia politică relatată prin aceste documente, surprinde înregistrarea unui supranume admirativ: *Ioniţă Caloian* (de la *kalos* „frumos").

BDD-A31888 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

Este întrebuințată în actele bizantine şi identificarea prin raportare la persoana înrudită, de regulă *capul de familie*: *Dimitrios*, tatăl lui *Grigoras* şi *Pancratis* (FHDR III: 31, 37, 115), *Niculița Delphinas* frate cu *Theodoros* şi *Dimitrios* (ibid).

În alte documente (memoriile Anei Comnena, de pildă) numele are unele compliniri prin care se indică funcția în cadrul grupului etnic: *Pudilă* „fruntaş al vlahilor" (FHDR III: 115), dar, în contextul semnalării anterioare a apartenenței etnice, întâlnim nume unice (rar însoțite de supranume afective, porecle): *Stan*, *Radu* (*cel Şchiop*), *Păduchelu* (*Paducel*) (a. 1094) (proprietari de turme aromâni care apar în actele mănăstirii Marea Lavră de la Muntele Athos) (FHDR IV: 30).

Numele unice apar, deci, în aceste documente alternativ cu formulele bimembre, înregistrarea se face din perspectiva externă a cronicarului (prin consemnarea numelui etnic sau a gradului de rudenie cu o persoană proeminentă social, conducătorul de grup) indicând, în ciuda nevoii de precizie documentară, absența unui sistem onomastic intern rigid, ceea ce permite pisarului libertate în alegerea modalității denominative.

1.2. Pe de altă parte, stocul documentar maghiar privitor la Pannonia şi Moravia conține numai nume unice, unele raportabile în mod evident la baze lexicale româneşti, referindu-se la robi ai unor mănăstiri, fără indicarea apartenenței etnice (*Cocor*, 1052; *Ciot*, *Micu*, *Urdă*, *Rău*, *Ursac*, *Vacă*, *Bute*, a. 1082, *Secu*, *Grosu* a. 1086 etc.)[11] (Drăganu 1933: 63) (de unde şi ezitarea autorului referitoare la etimologia acestor nume). Acest corpus onomastic, în cazul că trimite într-adevăr, la membri ai unor comunități de români, reprezintă primul indiciu documentar al uzului numelor delexicale în antroponimia noastră istorică. Dată fiind, însă, situația de dependență a acestor persoane, aproape că nu surprinde faptul că numele sunt monomembre, fără compliniri lămuritoare. Pare evidentă, după părerea noastră, similitudinea cu situația sclavilor din Antichitatea romană.

1.3. În actele interne ale Moraviei apar în secolul al XI-lea forme onomastice româneşti, nume unice, dar şi compliniri de indicare a parentării, marcând etapa care precede fixarea scriptică a patronimicului: *Crişan*, *Bukan* filius *Neg* şi *Kokor* (Tomescu 2001: 53). Aceste formule de parentare se vor întâlni şi mai târziu, în secolul al XIV-lea, în actele maramureşene referitoare la linia genealogică voievodală: *Stephanus filius Nicolai* (a. 1326) (DIRC IV: 300–325) (Tomescu 2018:671), *Staan filius Gurhes* (a. 1360) (DRH C XI: 487) (Tomescu 2018: 673).

Deşi aceste formule onomastice sunt considerate încă nume unice, în fapt se marchează, prin consemnarea lor în acte, etapa de încheiere a uzului exclusiv a unei formule denominative monomembre.

[11] Despre numele religioase care în toate situațiile însoțesc stocul delexical într-o proporție semnificativ mai mare nu s-a putut afirma nimic pozitiv în sensul apartenenței acestora la purtători etnici români, în ciuda aparenței fonetice aparte, de tip românesc (Tomescu 2018: 672).

BDD-A31888 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

NUMELE UNIC ÎN DOCUMENTELE INTERNE

1. Primele acte emise de cancelariile interne româneşti sunt fie în latină (DRHD, dar şi o parte din DRHC), fie în slavonă (DRHA şi DRHB)[12], ulterior în română, în ambele situaţii antroponimele şi complinirile acestora fiind traduse în limba documentului.

2. În primele serii de acte interne o proporţie semnificativă (aproape 40%) din corpusul antroponimic este în formulă *monomembră*, procent mare, dacă ne raportăm la alte domenii romanice: în Galicia, de pildă, după secolul al XIII-lea, numele unice au fost deja înlocuite în documente de numele duble, triple, sau chiar multiple (cf. infra).

3. În documentele ţărilor române se constată însă, aproape de la început, un alt fenomen: *alternanţa formulelor de denominaţie* – nume unic şi structuri complexe bi sau trimembre, cu indicarea supranumelui (patronimic sau nu), pe lângă care apare uneori un derivat cu sens locativ.

3.1. Pe de altă parte, numele unic nu mai trimite exclusiv la *prenumele* persoanei: *Porcu*, de exemplu, nume unic într-un document moldovenesc din 6 martie 1443, apare ulterior ca *supranume afectiv* (*poreclă*), în formula bimembră *Ion Porcu,* denumind aceeaşi persoană (Ionescu 1985: 199).

Documentele înregistrează adesea formule alternative de denominaţie pentru aceeaşi persoană: *Stroe*, nume unic marcând cel mai probabil prenumele persoanei, este ulterior înlocuit de o formulă bimembră (*Stroe Fiera*) ori chiar trinominală (*Stroe Fiera Leurdeanul*) în documente ale Ţării Româneşti emise între 1632 şi 1634 (Ionescu 1985: 197).

Dragomir Udrişte apare menţionat în 69 de acte interne ale Ţării Româneşti între 1447 şi 1492 fiind identificat prin mai multe formule de denominaţie, inclusiv prin nume unic (*Dragomir* dar şi *Udrişte*). De remarcat că formulele complexe se află, toate, în raport de echivalenţă funcţională: *Dragomir Udrişte; Dragomir Manev, Dragomir Udrişţev, Dragul Manev* (ultimele cu patronimicul la genitivul slav). *Stanislav,* nume unic, alternează tot cu o formulă simplă, *Rotompanov,* sau cu una complexă: *Stanislas Rotompanov* (între 1384–1448) (Ionescu 1985: 198).

4. Având în vedere că „apariţia unei formule simple sau a uneia complexe nu poate fi pusă în legătură cu apartenenţa socială a persoanei sau cu caracterul oficial (emis de cancelaria domnească) ori neoficial (zapis scris în sat) al actelor” (Ionescu 1985: 198), este de presupus că numele unic se menţine în uz în cancelariile româneşti dintr-o *cutumă* mai veche (motivată religios numai iniţial), perpetuată de pisari şi favorizată de absenţa unei legislaţii corespunzătoare în domeniu.

[12] Din primele acte interne ale Ţării Româneşti, emise între 1351 şi 1535, s-au păstrat 782 de documente din care 604 sunt redactate în slavonă, formele antroponimelor sau exprimarea relaţiilor dintre acestea nereprezentând, deci, realităţi ale sistemului de denominaţie românesc.

BDD-A31888 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

Modul de formare al numelui unei persoane pare a depinde la acest nivel temporal într-o măsură covârşitoare de uzul pisarilor, inconsecvenţi ei înşişi în această privinţă, folosind formule denominative alternative, echivalente funcţional sau nu (uneori chiar în cadrul aceluiaşi document), apelând la *numele unic* sau la formule complexe fără (aparent) nicio legătură de cauzalitate cu tipul de document elaborat, situaţia caracterizând şi următoarele două secole.

5. De fapt, cele mai multe documente interne emise în aceste secole sunt acte de politică internă şi externă, prin care se urmăreşte îndeosebi întărirea puterii statale, mai rar avem a face cu acte de danie, foarte rar de delimitare a proprietăţii private.

Personajele juridice reale sunt fie instituţia domnească, fie puterea bisericească (cu delimitări de proprietăţi aferente mănăstirilor), considerate ca piloni fundamentali ai stabilităţii statale. Fluctuaţia numelor actanţilor juridici minori, menţionaţi în aceste acte exclusiv ca martori sau ca scribi, uneori prin nume unic, se explică mai uşor în acest context.

6. Perioada istorică următoare (prima jumătate a secolului al XVII-lea) aduce cu sine apariţia actelor p a r t i c u l a r e , implicit o diversificare a conţinutului fondului documentar, corelată cu o mai fidelă reflectare a structurii sociale, actanţii juridici, majoritatea, sunt moşneni sau ţărani aserviţi, târgoveţi sau mici slujbaşi. Se constată faţă de perioada anterioară o reducere semnificativă a numelor unice. Fluctuaţia de formule denominative încă se menţine (între 1632 şi 1634 un actant juridic este numit *Ion*, ulterior *Ivan Cortofleaşă* sau în alte acte *Cortofleş*, de pildă), dar procentul persoanelor denumite prin formule complexe creşte cu aproape 15% (Ionescu 1985: 199).

Numele unic încă se menţine în uz, dar acesta apare în numeroase documente nu ca o reflectare a unei stări sociale (cazul clasei aservite, fără proprietăţi, situaţia iobagilor care purtau un singur nume, de pildă), ci aproape exclusiv dintr-o cutumă anterioară, din inerţia pisarilor şi, desigur, din pricina lipsei de legislaţie[13]. Înregistrarea documentară alternantă a numelui unic ori a unei formule complexe pentru aceeaşi persoană arată că, fără a fi normat, numele complementar circula deja, uneori în variante ereditare (Ionescu 1990: 243), cu o vechime pe care nu o cunoaştem, dată fiind lipsa documentelor pentru perioadele vechi şi foarte vechi.

NUMELE UNIC ÎN GALICIA

1. Corpusul documentar galician, foarte bogat, variat, reprezentat de texte non-literare cu caracter juridic – testamente, donaţii, contracte, arendă sau vânzare-cumpărare – cuprinde recompilări ale unor documente anterioare şi acoperă

[13] Primul document oficial care prevede modalitatea formării numelor şi obligativitatea purtării acestora pare a proveni din secolul al XVII-lea, din cancelaria lui Şerban Cantacuzino, datat 26 noiembrie 1680, de a cărui autenticitate unii autori se îndoiesc (Tomescu 2001: 129). Alte prevederi vin de la sfârşitul secolului al XVIII-lea, v. *Sobornicescul hrisov* din 1785 emis de Alexandru Mavrocordat în Moldova, ori Codul civil al Principatului Moldovei (*Codul Calimach*) (1816) de Scarlat Calimach.

BDD-A31888 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

perioada cuprinsă între secolele VIII şi XIII, etapă ce surprinde apariția şi fixarea formulei de denominație, marcând şi încheierea evoluției sistemului antroponimic galician. Secolul al XIII-lea reprezintă termenul *ad quem* până la care se consideră că structura denominației ajunsese în forma de la baza sistemului onomastic actual (Kremer 1988: 1587). Actele au fost păstrate în arhivele mănăstireşti, de fapt numai un procent infim (6%) din stocul documentar galician este non-mănăstiresc.

Documentele regale sunt încă mai vechi, fiind păstrate de asemenea în còpii în catedrala compostelianǎ. Acestea datează din anul 569 şi acoperă o perioadă de aproape 10 secole, până în 1503, dar stocul de antroponime aferent acestora este în general ocolit în analizele onomastice, dată fiind componența repetitivă a numelor persoanelor de la curte, martori în aceste documente, la care se adaugă considerentul neapartenenței persoanelor respective la regiune (Boullon Agrelo 1999: 5).

2. Perioada creştinismului timpuriu este caracterizată printr-un stoc de nume transparente semantic, în general latineşti (nota 10), aflate în uz până aproape în secolul al VIII-lea, dar înlocuite treptat după sosirea goților în peninsulă. Consemnarea acestora pe monumente funerare se face în formula de *nume unic*, însoțit de sintagma *famulii Christi o Dei* (Cerrillo 1988: 1666).

Din perspectivă contrastivă ni se pare de remarcat prezența unei componente delexicale în context religios care trimite la nume de animale sălbatice: *Columba, Leontius, Lupa, Ursella, Ursicinus* pe care o întâlnim, în alte variante derivative, şi în documentele comunităților româneşti, dar pe care nu o regăsim atestată epigrafic la acest nivel de evoluție.

3. Aportul de nume gotice este masiv în antroponimia galiciană după secolele V şi VI, sporind posibilitățile de denominație prin capacitatea lor derivativă şi prin opacitatea semantică. Acestor trăsături li se adaugă factorul prestigiului social, extrem de important, clasa nobiliară înaltă, inclusiv 32 de regi provenind din rândul goților. Larga răspândire a numelor vechi germanice, dar şi tendința spre uzul numelui unic în întregul spațiu iberic a fost pusă pe seama acestui fapt (Moreu-Rey 1991: 44–77).

Trebuie remarcată în acest punct asemănarea izbitoare cu situația numelor vechi slave din cazul romanității orientale: posibilitatea de multiplicare a numelor prin trunchiere şi derivare a jucat un rol aparte în păstrarea în uz a acestui stoc onomastic, a cărui preluare a fost favorizată, inițial, de factorul prestigiului social, prin acceptarea acestor nume în familiile domnitoare (Tomescu 2018: 671 ş.u.).

4. Motivația acceptării în denominația oficială a numelui complementar, ca şi perioada istorică reală în care apare consemnat uzul supranumelui în Galicia reprezintă elemente care au fost supuse dezbaterii. Una dintre ipoteze, referitoare la resortul apariției unui nume adițional implică factorul demografic (presupunând un spor demografic semnificativ într-o perioadă relativ scurtă de timp) concomitent cu abandonarea limbilor autohtone, ceea ce implicit reduce posibilitatea formării de noi nume prin procedeele lingvistice cunoscute (latina are un sistem onomastic aparte, care nu prea permite circulația derivatelor afective) (Dondin-Payre 2011: 14 ş.u.).

BDD-A31888 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

Mai aproape de realitate pare a fi, în opinia noastră, argumentul referitor la proprietatea asupra pământului, situație specifică unui număr mare de familii, în cadrul cărora apare şi începe să se stabilizeze ereditar numele complementar, dar în care se remarcă şi procesul de reducere a stocului onomastic de prenume la un număr mic de elemente care devin ereditare, transmise de la tată la fiu sau de la bunic la nepot, practică prin care, conform unor autori, se încearcă păstrarea unei similitudini cât mai mari cu numele din actele de proprietate (Moreu-Rey 1991: 51).

5. O etapă preliminară, vizibilă încă de la sfârştul secolului al VIII-lea, arată apariția în documente a *supranumelui afectiv*, fără funcționalitate diferită de numele anterior (prenume): *Isilo cognomento Sisina; Baroncellus cognomento Aluinus,* de pildă (Boullon Agrelo 1999: 23), dar care trădează o atitudine de relaxare față de actul denominației, prin acceptarea unui supranume afectiv ca nume unic. Se deschide, astfel, posibilitatea de (re)apariție şi fixare documentară a supranumelui afectiv conotat negativ, *porecla*, marcându-se desprinderea definitivă de solemnitatea actului nominației specific botezului din primele secole creştine.

6. Apariția propriu-zisă a patronimicului (implicând raportarea la (supra)numele patern) este datată în mod diferit de autori, fie spre sfîrşitul secolului al X-lea (Brattö 1958: 29), fie cu un secol mai devreme, în 824 (Menendez Pidal e Tovar 1962: 401), când este autentificat un document castilian în care este menționat un nume complex, bimembru, *Monnio Nunniz*, format cu un procedeu derivativ specific deja etapei romanice de evoluție a limbii (prin sufixul *-iz*) (Boullon Agrelo 1999: 23).

După această dată numele complexe se înmulțesc în actele galiciene, marcând scriptic momentul ieşirii din uz a formulei cu nume unic, spre sfârşitul secolului al XIII-lea acesta nemaifiind consemnat documentar. Chiar dacă modalitatea de formare a supranumelui nu este fixă şi nici ereditară, numele complex devine, totuşi, normă.

OBSERVAȚII. CONCLUZII

1. *Numele unic*, înțeles ca „prenume (nume de botez în majoritatea cazurilor, în formă bază sau ca hipocoristic)" este o realitate a antroponimiei romanice europene, pentru primele secole ale perioadei creştine, cel puțin.

2. Abordarea teoretică a perioadei de uz exclusiv a acestei modalități denominative s-a făcut, însă, cel puțin pentru spațiul românesc, cu ignorarea aspectului funcțional din cadrul formulei antroponimice: numele unic din primele documente interne (secolul al XIV-lea şi următoarele) presupune, nu de puține ori, un *supranume* (patronimic sau o poreclă), reprezentând în fapt „unul dintre numele persoanei respective", şi nu *prenumele* (subînțelegându-se prin acesta „numele de botez" al persoanei respective sau un supranume personal, variantă hipocoristică de regulă), aşa cum ar fi presupus uzul numelui unic din primele secole creştine. Este

BDD-A31888 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

evident că în primele documente interne uzul numelui unic era cutumiar, întrebuințat în virtutea inerției, dar imposibil de schimbat în afara unei legi corespunzătoare. Aceasta a venit însă târziu, abia în secolul al XVII-lea (dacă ar fi credem autentic actul din 26 noiembrie 1680 emis de cancelaria domnitorului Șerban Cantacuzino), sau în secolul următor, răstimp în care formula antroponimică documentară a cuprins nume unice, alături de structuri complexe, din ce în ce mai numeroase cu trecerea timpului.

3. Pe de altă parte, deşi înregistrate în afara spațiului etnic, în documente bizantine, primele nume româneşti medievale apar deja în formule complexe, numele complementar formându-se preponderent de la numele patern. Fără a se putea afirma nimic pozitiv despre caracterul ereditar al acestor formule, nici măcar despre existența lor certă, independent de autoritatea care le înregistrează, presupunem că procedura de înregistrare a actanților istorici cu nume bimembru e posibil să fi fost proprie cancelariei bizantine. Materialul antroponimic, ca şi procedeele de formare ale numelui adițional (raportarea la numele patern sau inserția supranumelui neutru afectiv – numele de agent ori un supranume admirativ) sunt în întregime specifice idiomului aromânesc, numai procedeele formale fiind greceşti, conforme cu limba documentelor.

4. Încă de la apariția primelor documente româneşti, fie în slavonă, fie în latină, se constată deja *nume în formule complexe*, fără renunțarea la sintagmele monomembre, dar şi fără o atenție deosebită asupra stabilității formulei de denominație. Diversificarea tipologiei documentelor aduce cu sine şi o diversificare a denominației, mai coerentă cu actanții juridici, dar şi mai amplă prin introducerea formulelor de parentare şi de rudenie în general. Însă apariția documentară a supranumelui, urmată de generalizarea acestuia sau de fixarea ereditară sunt procese ulterioare, de lungă durată, în condițiile în care puterea politică are, date fiind circumstanțele politice tulburi ale Evului Mediu, alte priorități.

5. Comparația cu evoluția antroponimiei galiciene indică existența unei prime etape denominative, ulterioare perioadei creştine de început, anume uzul formei hipocoristice (supranumele afectiv). După părerea noastră, acesta precede apariția documentară a *poreclei*, marcând desprinderea completă de numele unic de natură religioasă creştină. Apariția poreclei, specifică de altfel, întregului spațiu romanic, ar putea fi privită ca simptom al unei stabilizări anterioare a formulei de denominație dublă, imposibilă în contextul religios, marcat de solemnitate, al numelui unic devoțional.

6. La extremitatea extrem occidentală a romanității, evoluția către onomasticonul actual, ca structură denominativă cel puțin, este precedată de o perioadă caracterizată prin nume unic, la nivel epigrafic creştin, cel puțin. Apariția şi fixarea documentară a *supranumelui* este posibil să fie specifică secolului al IX-lea, dar şi mai veche, în spațiul galician cel puțin, fenomen ale cărui explicații nu excludem să trimită la proprietatea asupra pământului, dar şi la necesitățile de individualizare într-o societate din ce în ce mai numeroasă.

BDD-A31888 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

În opțiunea denominativă, rațiunile pragmatice sfârşesc, aşadar, prin a prevala asupra celor spirituale.

SURSE

DIRA *Documente privind istoria României*, seria A, Moldova, vol. I (1384–1475), vol. II (1476–1500), Bucureşti, Editura Academiei, 1954.

DIRB *Documente privind istoria României*, *Veacul XI, XII şi XIII,* seria B, *Țara Românească*, vol. I (1247–1475), vol. II (1476–1500), Bucureşti, Editura Academiei, 1953.

DIRC *Documente privind istoria României*, *Veacul XI, XII şi XIII*, seria C, *Transilvania*, vol. I (1075–1250), vol. II (1251–1300), *Veacul XIV*, vol. I–IV (1301–1350) Bucureşti, Editura Academiei, 1951–1955.

DRH A *Documenta Romaniae Historica*, seria A, *Moldova*, vol. I (1384-1448), 1975; vol. II (1449–1486), Bucureşti, Editura Academiei, 1976.

DRH B *Documenta Romaniae Historica*, seria B, *Țara Românească*, vol. I (1247–1500), 1966; vol II (1501–1525), 1972; vol. III (1526–1535), 1975; vol. XI (1593–1600) Bucureşti, Editura Academiei, 1975.

DRH C *Documenta Romaniae Historica*, seria C. *Transilvania*, vol. X (1351–1355), 1977; vol. XI (1356–1360), 1981; vol. XII (1361–1365), 1985; vol. XIII (1366-1370), 1991; vol. XIV (1371–1375), 2002; vol. XV (1376–1380) Bucureşti, Editura Academiei, 2006.

DRH D *Documenta Romaniae Historica*. D. *Relațiile între Țările Române* (1222–1456), Bucureşti, Editura Academiei, 1977

FHDR II–IV: *Fontes Historiae Daco-Romanae* (*Izvoarele Istoriei României*), edidederunt (editate de) vol. II: H. Mihăescu, Gh. Ştefan, R. Hâncu, Vl. Iliescu, V. Popescu, Bucureşti, 1970; pt. vol. III: Al. Elian şi Ş. Tanaşoca, Bucureşti, 1975; vol. IV: H. Mihăescu, R. Lăzărescu, Ş. Tanaşoca, T. Teoteoi, Bucureşti, Editura Academiei, 1982.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Abascal Palazón, Juan Manuel 1994, *Los nombres personales en las inscripciones latinas de Hispania*. Murcia, Universidad de Murcia/Universidad Complutense de Madrid.

Boullón Agrelo, Ana Isabel, 1995 *Cronoloxia e variacion das formulas patronimicas na Galicia altomedieval*, *Verba 22,* 455–481.

Boullón Agrelo, Ana Isabel, 1999, *Antroponimia medieval galega (ss VIII–XII)*, Niemeyer, Tubingen.

Brattö, Olaf 1958 *Felipe, Henrique e outros nomes proprios em Portugal e europa (aperfeiçoado por Paiva Boleo)*, Gotemburgo, Instituto Iberoamericano, Casa Portuguesa, Lisboa.

Caraman, Petru, 1970, *L'héritage romain dans l'anthroponymie roumaine* în *Actele celui de-al XII-lea Congres Internațional de Lingvistică şi Filologie Romanică*, Bucureşti, Editura Academiei, p. 1107–1113.

Cerrillo Martín de Cáceres, Enrique, 1988, *Onomastica y cambio cultural. Del sistema romano al cristiano*, în *Actas del I Congreso Internacional de Historia de la Lengua Española,* Arco, Madrid, p. 1161–1168.

Cheynet, Jean Claude 1987, *Du prenom au patronyme: les etrangeres a Byzance (X^{e}–XIIe siècles)*, în *Studies in Byzantine Sigillography,* vol. 1, p. 57–66.

Constantinescu, N. A., 1963, *Dicționar onomastic românesc*, Bucureşti, Editura Academiei.

BDD-A31888 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

Dolç, Miguel, 1960, *Antroponimia latina da Peninsula Ibérica*, în M. Alvar, A. Badia, R de Balbin, F. Lindley Cintra (ed.), *Enciclopedia Linguística Hispánica*, vol. I, *Antecedentes. Onomástica*, CSIC, Madrid.

Dondin-Payre, Monique 2011, *Les nommes de personnes dans l'Empire romain. Transformation, adaptation, évolution,* Bordeaux, Diffusion de Boccard.

Drăganu, Nicolae 1933 *Românii în veacurile IX–XV pe baza toponimiei şi a onomasticei*, Bucureşti, Imprimeria Națională.

Graur, Alexandru, 1965, *Nume de persoane*, Bucureşti, Editura Ştiințifică.

Guignebert, Charles, 2015, *Creştinismul antic*. Traducere şi note de Alexandru Gafton, ediție on-line, revăzută.

Halichias, Ana-Cristina, 2018, capitolul *Romanizarea* în Marius, Sala, Liliana Ionescu Ruxăndoiu (coord.), *Istoria limbii române*, vol, I, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.

Ionescu, Christian, 1985, *Numele unic*, în *Limba română*, XXXIV, nr. 3, p. 197–200.

Ionescu, Christian, 1990, *Numele de familie româneşti*, în *Limba română*, XXXIX, nr. 3, p. 243–248.

Kajanto, Iiro, 1987, *Onomastica Romana alle soglie del medioevo* în I. C. Patrom (Dieter Kremer *Dictionnaire historique des noms de famille romans. Actes du 1er Colloque,* Treves, 10–13 decembre 1987), Tübingen, Max Niemeyer, p. 59–66.

Kremer, Dieter, 1988, *Onomástica e historia de la lengua* în M. Ariza, A. Salvador, A. Viudas (eds.) *Actas del I Congres Internacional de Historia de la Lengua Española*, Madrid, Arco.

Menéndez Pidal Ramón / Antonio Tovar 1962, *Los sufijos españoles en -z y especialmente los patronímicos*, în Boletín de la Real Academia Española. Madrid, Real Academia Española, 42, p. 371–460.

Moreu-Rey, Enric 1991, *L'antroponímia dels segles X i XI*, în *Antroponímia. História dels nostres prenoms, cognoms i renoms*", Universität, Barcelona, p. 44–77.

Paşca, Ştefan, 1936, *Nume de persoane şi nume de animale în Țara Oltului*, Bucureşti.

Popescu, Emilian, 1976, *Inscripțiile greceşti şi latine din secolele IV–XIII descoperite în România,* Bucureşti, Editura Academiei.

Russu, I. I., 1944, *Onomasticon Daciae,* în AISC (*Anuarul Institutului de Studii Clasice*) IV, Cluj, p. 186–233.

Tomescu, Domnița, 2001, *Numele de persoană la români. Perspectivă istorică*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.

Tomescu, Domnița 2018 capitolul *Onomastică* în Marius, Sala, Liliana Ionescu Ruxăndoiu (coord.), *Istoria limbii române*, vol. I, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.

ARGUMENTS REGARDING THE THEORY OF UNIQUE NAME USE IN MEDIEVAL ROMANIA WITH SPECIAL REGARD UPON ROMANIAN AN GALICIAN

(Abstract)

The theory of unique name used in the Romanic denomination for almost one millenium is based upon real facts, as the single name was used in the Roman Empire for the sclaves and also for the peregrin's denomination, and later on for the Christians.

The early Christian epigraphy gives us a strong suggestion by the means of certain symbolic inscriptions (such as the cross, the dove or the vine) that unique names were being used for several centuries in the Christian church. After the official acceptance of the Christian religion in Galicia, in the 4th century, the burial inscriptions contained a single name followed by a short periphrase: *famuli Christi o Dei* indicating thus that the deceased had received the baptism during life time. In the Dacia's territory after the roman conquest the use of a single name is recorded on burial monuments in certain occasions, for the martyrs, for instance (see the case of *Attalos, Kamasis, Zotikos* and *Philippos* in the 4th century) but in certain situations the Christian epigraphy from the eastern roman

BDD-A31888 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

territory indicates a double name use (*Marcia Aurella* or *Aurelia Sambatis etc.*, especially after the 5th or 6th century). We are to suppose that the use of unique name was not accepted by all those who were Christian baptized.

As for the medieval documents, the Romanian („Wallachians") participants on the uprising against the Greek economic and political domination in the Eastern Romanic Empire are being named, most of them, in a single name manner, but also in double names (*Grigorie Bambakas*, *Ioan Gremianites*, *Slavota Karmalakes* etc.), probably due to a certain byzantine chancellery custom.

In the very first Romanian documents, dating from the 15th century, the single name is being used but always in an alternative way with the double or triple names, sometimes for the very same person (*Stroe, Stroe Fiera*, *Stroe Fiera Leurdeanu* are names used for the same person in several documents from 1632–1634, for instance). We can only suppose this kind of situation could be encountered and several centuries before. The theory of a millennium use of the unique name ignores therefore the functional aspect of the name formula, as the documents record sometimes only one of the person names – the baptize name, the patronymic or his nickname: *Dragomir Udrişte* is registered in different documents as *Dragomir Manev* (after his grandfather' name) or as *Dragul Manev* etc.) (with a hypocoristic shape) or simply *Dragomir* or *Udrişte*.

The analysis of Galician documents indicates a certain stage that precedes the occurrence of the double or multiple names – the use of an alternative name but with similar function as the baptize name (the personal surname): *Baroncelus* cognomento *Aluinus,* sometimes a hypocoristic: *Isilo* cognomento *Sisina*. This fact indicates a more relaxed, non-religious use of the name, preceding the occurrence of the nickname. The end of the single name documentary use is to be placed during the 9th century in Galicia, while for Romanian is to be considered before the 15th century, when the first Romanian documents are dated. But the certain limit at which the use of the unique name ceased is impossible to point out, due to the lack of earlier documents.

Cuvinte-cheie: *nume unic, antroponimie istorică, onomasticon românesc, onomasticon galician.*

Keywords: *single name, diachronic anthroponimy, Romanian onomasticon, Galician onomasticon.*

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti",
Bucureşti, Calea 13 Septembrie, nr. 13
emaidima@yahoo.com

BDD-A31888 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)